

M. K. OGINSKIO LAIKMETIS: politinė situacija Europoje ir Abiejų Tautų Respublikos žlugimas

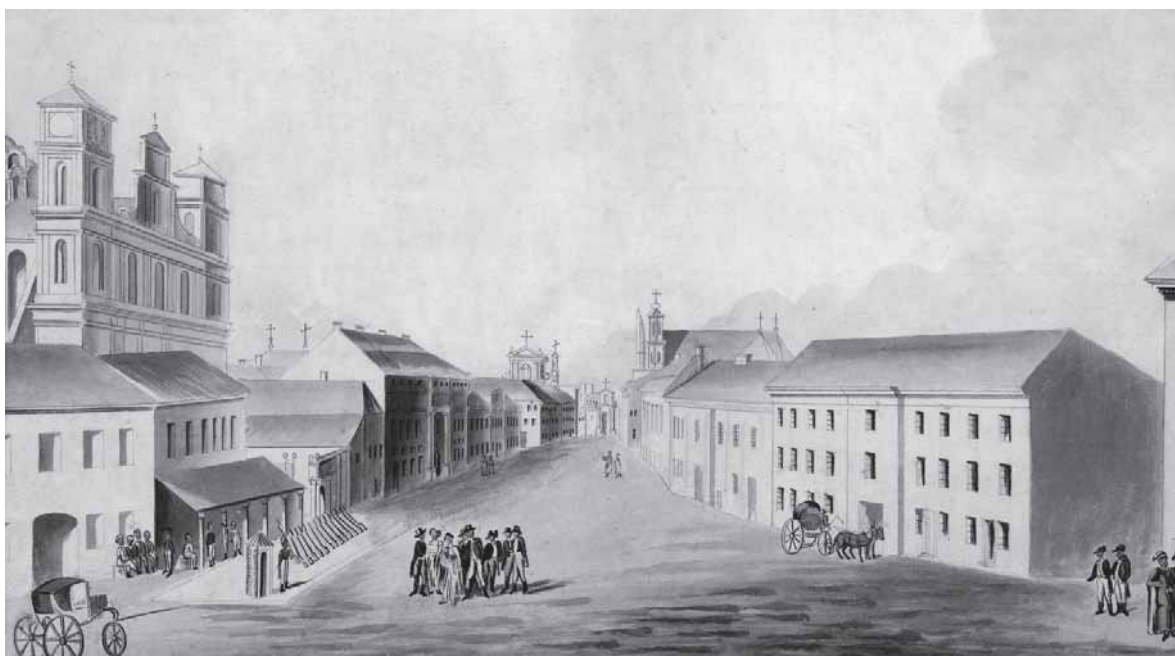
Tekstą pagal RAMUNĖS ŠMIGELSKYTĖS-STUKIENĖS Informaciją, paskelbtą knygoje „Tūkstantmečio knyga“ (Kaunas: Kraštovarka, 1999, t. 1, p. 49–60), parengė DONATAS MINGĖLA

Lietuvos
Didžiosios
Kunigaikštystės
herbas

1764–1766 m. Abiejų Tautų Respublikos (ATR / Respublika) valdovo Stanislovo Augusto Poniatovskio (valdovu išrinktas 1764 m. rugsėjo 7d.) palaikoma Čartoriskių grupuotė pradėjo vykdyti dalines valstybės valdymo reformas. ATR stiprėjimas nepatiko Rusijai ir Prūsijai. Jos 1764 m. Sankt Peterburge susitarė bendrais veiksmais neleisti keisti Respublikos vidaus santvarkos.

1766 m. ATR Seimas atmetė Rusijos reikalavimą suteikti bajorams stačiatikiams ir protestantams (juos vadindavo disidentais) lygias su katalikais politines teises.

Juozapas Peska – Juozapas Peška. Vilniaus Didžioji gatvė. kairėje – Šv. Kazimiero bažnyčia, prieš ją – pagrindinė miesto įgulos sargybinė (haubwach) . Paveikslas sukurtas 1808 m. Lietuvos dailės muziejus. Popierius, akvarelė, aukštis – 44 cm, plotis – 36,5 cm, Lietuvos dailės muziejus, T 1560

Stanislovas Augustas Poniatovskio (1732–1798) portretas. Sukurtas 1797 m. Dailininkė Luisa Elizabetė Vige Le Brun (Louise Élisabeth Vigée Le Brun, 1755–1842). Aliejus, drobė, 78 x 98 cm. Kūrinyt saugomas Versalio rūmuose

1767 m. Rusijos imperatorė Jekaterina II (Lietuvoje ji buvo vadinama Katerina II) disidentų teisių gynimo pretekstu ėmė remti Čartoriskių reformomis nepatenkintus bajorus, kurie susibūrė į Radomo konfederaciją.

1767 m. spalio mėnesį Rusijos kariuomenės apsuptoje Varšuvoje darbą pradėjo Radomo konfederatų seimas, kuris atkūrė senąją ATR santvarką.

1768 m. vasario 24 d. Respublikos disidentams buvo suteiktos politinės teisės, o Jekaterina II tapo Respublikos vidaus politinės santvarkos išsaugojimo garantu. Formaliai teisiškai buvo apribotas Respublikos suverenitetas – ATR tapo priklausoma nuo Rusijos.

1768 m. vasario 29 d. Podolėje, Baro mieste, susibūrė prieš Radomo konfederaciją ir Rusijos įtaką ATR nukreipta konfederacija.

1768 m. liepos mėnesį konfederatai savo veiklą pradėjo ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) teritorijoje. Generalinės LDK konfederacijos su Baro vėliava vyriausiuoju maršalu buvo paskelbtas Mykolas Jonas Pacas. Konfederaciją rėmė didikai Juozapas Sapiega, Mykolas Kazimieras Oginskis, Karolis Stanislovas Radvila.

1768–1772 m. Baro konfederacija veikė visoje valstybėje. Tikėtosis pagalbos iš Prancūzijos, Turkijos bei Austrijos ji nesulaukė. Rusijos kariuomenė nesunkiai su-triuškino konfederatų pajėgas.

1769 m. Prūsija ir Austrija, siekdamos užkirsti kelią galimam Rusijos sustiprėjimui ATR sąskaita, pradėjo derybas su Rusija dėl ATR pasidalijimo.

1772 m. rugpjūčio 5 d. buvo pasirašyta trišalė Pirmojo ATR pasidalijimo tarp Rusijos, Prūsijos ir Austrijos sutartis. Pagal ją Rusijai atiteko 92 000 km² Respublikos teritorijos (Polocko, Vitebsko, Mstislavlio vaivadijos, rytinė Minsko vaivadijos dalis, Latgala). Prūsijai atiteko 36 000 km² Pamaro ir Vakarų Prūsijos bei Varmijos. Austrija prisijungė 81 900 km² Mažosios Lenkijos žemių ir Lvovo miestą. ATR per šį padalijimą neteko apie 35 % savo gyventojų ir maždaug 30 % teritorijos. 1773 m. ATR Seimas, spaudžiamas politinių aplinkybių ir kaimyninių šalių, ratifikavo Pirmojo ATR padalijimo aktą.

(Nukeltą 26 p.)

Abiejų Tautų Respublikos valdovo Stanislovas Augustas Poniatovskio karališkasis herbas su ATR simboliais ir Baltojo erelio ordino grandine. Šaltinis: http://lt.wikipedia.org/wiki/Stanislovas_Augustas_Poniatovskis

Abiejų Tautų Respublika po Trečiojo padalijimo. Šaltinis: https://smp2014is.ugdome.lt/mo/11kl/IS_DE_23/teorine_medziaga_2.html ;

Abiejų Tautų Respublika (iš kairės): iki padalijimų; po Pirmojo padalijimo; po Antrojo padalijimo. Šaltinis: https://smp2014is.ugdome.lt/mo/11kl/IS_DE_23/teorine_medziaga_2.html

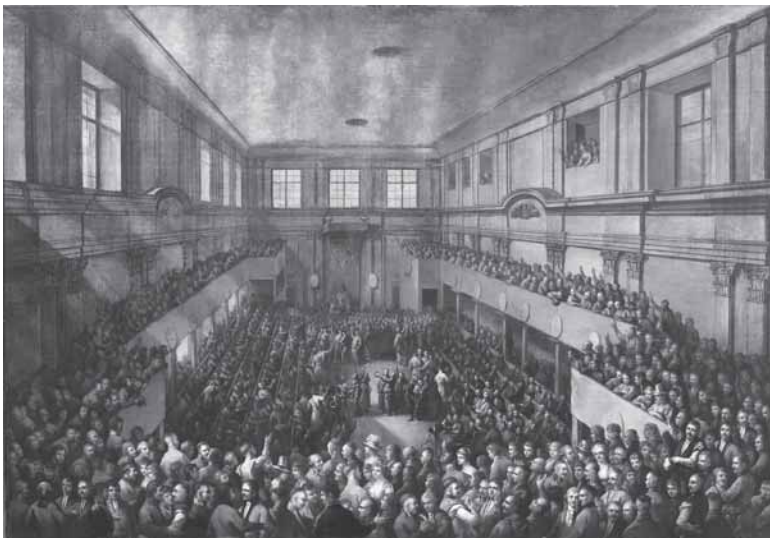
1891 m. J. Mateikos nutapytas paveikslas „Gegužės 3-osios dienos Konstitucija“. Paveikslas vaizduoja Lenkijos karalių ir Lietuvos didįjį kunigaikštį Stanislovą Augustą Poniatovskį, žengiantį į Šv. Jono katedrą Varšuvoje, kur Ketverių metų Seimo deputatai prisiekė ką tik priimtai Konstitucijai. Šaltinis: <http://www.yrasalis.lt/naujienos/pagrindiniam-valstybes-istatymui-21-neri/#sthash.S0UuPWzo.dpuf>

(Atkelta iš 25 p.)

1774 m. spalio 14 d. Respublikos seimo sprendimu buvo įkurta Edukacinė komisija – viena pirmųjų švietimo ministerijų Europoje. Jos žiniai buvo perduotos visos Respublikos akademijos ir mokyklos, pavesta rūpintis ne tik mokymu, bet ir mokslu, supasaulietinti bei modernizuoti jų turinį. Pirmuoju Edukacinės komisijos pirmininku tapo Vilniaus vyskupas Ignatas Masalskis. 1774 m. Edukacinė komisija ėmėsi refor-

muoti pradinę mokyklą – buvo nutarta kurti po vieną pradinę mokyklą trims parapijoms. 1777 m. tokių mokyklų Vilniaus vyskupystėje jau buvo daugiau negu 300. Valstiečių vaikai pradinėse mokyklose buvo mokomi gimtąja kalba.

1775 m. Seimo nutarimu įkurtas naujas Respublikos valstybinės valdžios organas prie valdovo – Nuolatinė taryba. Ją sudarė 36 Seimo deleguoti nariai. Taryboje buvo 5

Gegužės 3-iosios Konstitucijos priėmimas 1791 m. Ketverių metų seime. 1806 m. Dailininkas Kazimieras Wojnakowski (Kazimierz Wojniakowski, 1772–1812). Aliejus, tapyba, 123,5 x 179 cm. Kūrinyje saugomas Varšuvos nacionaliniame muziejuje, MP-5211. Šaltinis: http://lt.wikipedia.org/wiki/Ketveri%C5%B3_met%C5%B3_seimas#mediaviewer/File:Wojniakowski_Passing_of_the_3rd_of_May_Constitution.jpg

departamentai: Karo, Išdo, Užsienio politikos, Policijos ir Teisingumo. Jie kontroliavo savo srities vykdomosios valdžios veiklą. Nuolatinės tarybos veiklos laikotarpiu (1775–1788 m.) buvo modernizuota ir padidinta kariuomenė, apribota etnonų savivalė, įgyvendintos merkantilinės ūkio ir finansų reformos. Pagyvėjo Respublikos ekonominis gyvenimas. Sparčiai didėjo gyventojų skaičius: 1772 m. Respublikoje gyveno daugiau negu 6,5 mln. žmonių, XVIII a. pabaigoje – apie 9 mln. (1790 m., pirmojo visuotinio LDK gyventojų surašymo duomenimis, kunigaikštystėje gyveno daugiau negu 3,5 mln. žmonių.) Edukacinė komisija ir Nuolatinė taryba tapo pirmaisiais bendrais visos Respublikos vykdomosios valdžios organais.

XVIII a. 9 dešimtmečio pabaigoje Europos valstybės dėmesį sukongcentravo į Prancūziją, kurioje vyko revoliucija, ir į Balkanų karo įvykius. Tuo laikotarpiu ATR sudarė palankios sąlygos vykdyti didesnes socialines bei ekonomines reformas, stiprinti valstybės savarankiškumą.

1781 m. Vilniaus universitetas pavadintas LDK vyriausiąja mokykla. Jame buvo įkurtos naujos Astronomijos, Medicinos (1781 m.), Architektūros (1793 m.) katedros.

XVIII a. antroje pusėje Vilniaus universiteto spaustuviėje pradėtos leisti kalendorių-skaitinių knygos; taip Vilniuje pradėjo kurtis informacijos ir žinių skleidimo sistema.

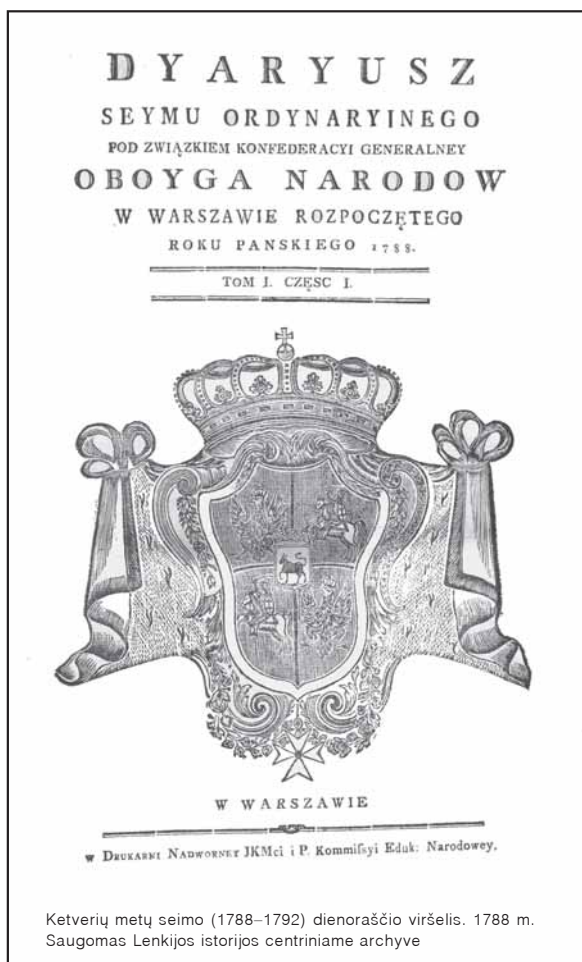
1788 m. spalio 6 d. Varšuvoje darbą pradėjo Respublikos Seimas, žinomas kaip Ketverių metų seimas, nes jis dirbo 4 metus. 1790 m. per rinkimus į Seimą išrinkta dvigubai daugiau deputatų, negu anksčiau. Ketverių metų seimas valstybėje ėmėsi reformų, kurios čia jau seniai buvo reikalingos.

1788–1792 m. Respublikoje buvo įvestas nuolatinis valstybės mokestis žemvaldžiams, padidinta kariuomenė, nustatyta nauja jos sudarymo ir valdymo tvarka.

1789 m. sausio 19 d. panaikinta Nuolatinė taryba.

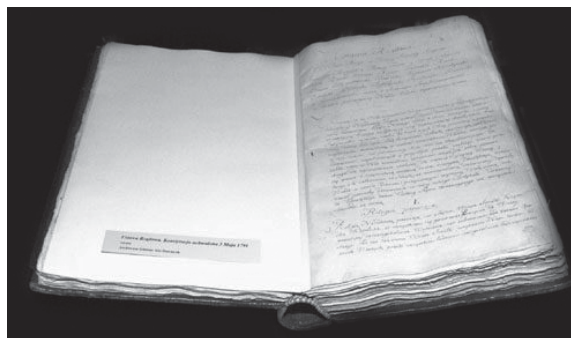
1789 m. pavasarį iš ATR išvesta Rusijos kariuomenė.

1791 m. balandžio 18 d. Seimas priėmė įstatymą „Mūsų laisvieji karališkieji miestai

Respublikos valstybėse". Jame buvo nurodyta, kad miestiečiams suteikiama privilegija nebūti suimtiems be teismo sprendimo, teisė įsigyti žemės valdų, siųsti savo delegatus į Seimą ir dalyvauti diskusijose svarstant miestų reikalus, gauti tarnybas valstybės administracijos aparate ir teismuose, tarnauti kariuomenėje karininkais. Miestų reforma išplėtė socialinę monarchijos atramą. Šis įstatymas buvo pirmas žingsnis pertvarkant luominę visuomenę į pilietinę.

1791 m. gegužės 3 d. Seimas priėmė naują Konstituciją (vadinamąją Gegužės 3-osios konstituciją). Ji nustatė svarbiausius XVIII a. europinę koncepciją atitikusius valstybės santvarkos organizavimo principus. Priėmus šį dokumentą, bajorų respublika, turėjusi renkama valdovą, tapo konstitucine luomine monarchija. Konstitucija įteisino buržuazinį turto principą: bežemiai bajorai neteko teisės dalyvauti seimeliuose, o turtingesnieji miestiečiai gavo nobilitacijos (galimybę būti paaukštinti pareigose) teisę. Konstitucija patvirtino Miestų įstatymą, paskelbė valstybės globą laisviesiems ir garantavo asmens laisvę į užsienį pabėgusiems ir grįžusiems valstiečiams. Gegužės 3-osios konstitucija pakeitė ir valstybės politinę struktūrą: vyriausioji valdžia buvo atiduota Seimui, panaikinta *liberum veto* teisė.

Gegužės 3-osios Konstitucija. Originalas, saugomas Varšuvos Karalių rūmuose. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Vykdomoji valdžia priklausė karaliui ir ministrų kabinetui, pavadintam Įstatymų sargyba. Karalius turėjo būti renkamas iš valdančiosios dinastijos. Seimas išrinko visai valstybei bendras 4 komisijas (ministerijas): Edukacijos, Policijos, Karo ir Išdo.

Gegužės 3-osios konstitucijoje išdėstytas unitarinės valstybės modelis nepatenkino LDK atstovų siekių išlaikyti Lietuvos atskirumą nuo Lenkijos, tačiau LDK deputatai reformų šalininkai (LDK artilerijos generolo Kazimiero Nestoro Sapiegos grupuotė Seime), supradami būtinybę stiprinti valstybę bei matydami grėsmę jos egzistavimui, Konstituciją parėmė. Kartu buvo siekiama pokonstituciniais aktais įteisinti LDK, kaip lygiateisės Lenkijos partnerės federacinėje valstybėje, statusą, palaikyti dualizmą. To buvo pasiekta 1791 m. spalio 20 d. Seimui priėmus Abiejų Tautų savitarpio garantijos įstatymą, kuriuo buvo nustatytas lygus Lenkijos ir LDK narių skaičius bendroje centrinės valdžios institucijose. LDK buvo pripažinta lygiaverte Lenkijai antrąja dualistinės Respublikos dalimi.

Ketverių metų seimo reformos ir Konstitucija netenkino dalies didikų ir bajorų, aukščiausia vertybe laikusių senąją valdymo formą ir pasisakiusių prieš bet kokias reformas, naikinusias jų luomo privilegijas. Respublikos stiprėjimas taip pat neatitiko Rusijos interesų.

1792 m. balandžio 27 d. Konstitucijos priešininkai Sankt Peter-
(Nukelta į 28 p.)

Gegužės 3-osios konstitucijos antraštinis lapas

Abiejų Tautų tarpusavio įsipareigojimo antraštinis lapas. 1791 m. spalio 20 dieną priimtas įstatymas – „Abiejų Tautų tarpusavio įsipareigojimas“ (*Zaręczenie wzajemne Obojga Narodów*), tapęs esmine Konstitucijos pataisa. Seimui ją pateikė Lietuvos konfederacijos maršalas Kazimieras Nestoras Sapiega. Jo projektą parėmė ir karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis, būgštavęs, kad nesutarimus tarp Lenkijos ir Lietuvos savo tikslams gali išnaudoti Konstitucijos reformoms priešiška Rusija. Seimas „įsipareigojimą“ priėmė vienbalsiai, ir spalio 22 d. jis buvo įtrauktas į teismo knygas.

(Atkelta iš 27 p.)

burge pasirašė prieš reformas nukreiptos konfederacijos aktą, kuris su suklastota da-

ta (1792 m. gegužės 14 d.) buvo paskelbtas Targovicos miestelyje jau po to, kai Rusijos kariuomenė įžengė į Lenkiją ir Lietuvą.

1792 m. gegužės–liepos mėnesiais Rusijos kariuomenė, nesutikusi didesnio pasipriešinimo, okupavo visą Respublikos teritoriją.

1792 m. birželio 25 d. Vilniuje buvo sudaryta LDK generalinė konfederacija, kurios vadovai (LDK lauko etmonas Simonas Kosakovskis ir jo brolis Livonijos vyskupas Juozapas Kosakovskis) siekė ne tik atkurti senąsias bajorijos laisves, bet ir sugrąžinti unijines LDK teises.

1792 m. liepos 23 d. prie LDK generalinės konfederacijos prisijungė Respublikos valdovas Stanislovas Augustas Poniatovskis, tokiu savo sprendimu panaikindamas Gegužės 3-osios konstituciją.

1793 m. sausio 23 d. Sankt Peterburge buvo pasirašyta Antrojo ATR pasidalijimo tarp Rusijos ir Prūsijos sutartis. Pagal šią sutartį Rusijai atiteko Kijevo, Braclavo, Podolės, Minsko vaivadijų žemės, rytinė Vilniaus vaivadijos dalis, Brastos žemė ir rytinė Voluinės dalis. Prūsija gavo vakarines Lenkijos žemes ir Gdanską, Torunę bei Poznanę. Per Antrajį padalijimą Respublika neteko apie 250 000 km² – beveik pusės savo iki to laiko turėtos teritorijos.

1793 m. birželio 17 d. Gardine sušauk-

Knygos „Valdas Rakutis „Karo meno istorija: nuo seniausių laikų iki 1850 metų“ viršelis. Dailininkas Albertas Broga. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Karo istorijos centras, 2012 m.

tas Respublikos seimas, neturėdamas kitos išeities, prieš savo valią patvirtino Antrojo ATR padalijimo aktą. Priimtoje Konstitucijoje buvo deklaruojama, kad atkuriamas senosios valstybės santvarka.

1794 m. kovo 24 d. Krokuvėje prasidėjo generolo Tado Kosciuškos vadovaujamas sukilimas prieš Targovicos konfederacijos įvestą tvarką ir Antrajį ATR padalijimą. Sukilėliai sudarė savo vadovybę – Tautinę

Tado Kosciuškos sukilimo pinigai

aukščiausiąją tarybą.

1794 m. balandžio 16 d. Tado Kosciuškos sukilimas prasidėjo ir Lietuvoje. Pirmieji sukilo LDK kariuomenės daliniai Šiauliuose. 1794 m. balandžio 23–24 d. LDK sukilėliai užėmė Vilnių, paskelbė sukilimo aktą. Buvo sudaryta LDK sukilėlių vyriausybė – Lietuvos tautinė aukščiausioji taryba, pradėti kurti sukilėlių vykdomosios valdžios organai – deputacijos. LDK pradėtos taikyti Lenkijos sukilėlių vyriausybės universalai, kuriuo pripažįstama asmens laisvė valstiečiams, o tarnaujantys sukilėlių kariuomenėje valstiečiai atleidžiami nuo lažo, nuostatos. Balandžio 23–birželio 25 dienomis sukilimas išplito visoje LDK teritorijoje. Karo inžinieriaus generolo Jokūbo Jasinskio vadovaujami LDK sukilėliai veikė savarankiškai, kvietė ginti ne tik nepriklausomybę, bet ir kovoti dėl visų piliečių laisvės ir lygybės.

1794 m. rugpjūčio 11–12 d. Rusijos kariuomenė, malšindama sukilimą, užėmė Vilnių, o rugsėjo pabaigoje–spalio viduryje – ir visą Lietuvos teritoriją iki Nemuno. Tuo tarpu Prūsijos kariuomenė užėmė Užnemunę.

1794 m. lapkričio 5 d. kapituliavo Varšuva. 1794 m. pabaigoje sukilimas buvo nuslopinamas.

1795 m. spalio 24 d. Sankt Peterburge buvo pasirašyta Rusijos, Austrijos ir Prūsijos sutartis dėl Trečiojo ATR padalijimo. Rusija užgrobė vakarines LDK žemes iki Nemuno, Voluinę ir Kuršą. Prūsija ir Austrija pasidalijo likusias Lenkijos žemes. Užnemunė

Tadas Kosciuszka. Dailininkas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

(Nukelta į 30 p.)

Krokuva. Slavkovo vartai. Paveikslas sukurtas XIX a. vid. Dailininkai: Adolfas Žanas Batistas Bajo, Filipas Benua, Jonas Kazimieras Vilčinskis. Popierius, spalvota litografija, vaizdas – 24,5 x 36 cm, lakštas – 40 x 50 cm. Lietuvos dailės muziejus, G-2634. Vaidoto Aukštaičio nuotrauka

„Vilniaus vaizdas nuo Užupio į Misionierių vienuolyną“. 1808 m. Dailininkas Juozapas Peška. Popierius, akvarelė, aukštis – 36,6 cm, plotis – 43,8 cm, Lietuvos dailės muziejus, T 1559

100 litų monetos averse – stilizuotas valstybės herbo simbolis Vytis istorines pergales ir nepaliaujamą atsinaujinimą simbolizuojančių liepsnų fone. Viršuje puslankiu užrašyta LIETUVA, apačioje – 100 LITŲ, 2008.

Monetos reverse – stilizuotame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapiu kontūre įrašyti svarbiausi valstybės įvykiai ir reiškiniai. Aplink užrašyta LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAİKŠTYSTĖ. Viršuje pavaizduota LDK kunigaikščio kepurė

Juozapas Peska 2 – Vilniaus apylinkės. XIX a. Dailininkas Juozapas Peška. Popierius, akvarelė, plunksna, tušas, aukštis – 35,8 cm, plotis – 46 cm, Lietuvos dailės muziejus, T 7228

(Atkalta iš 29 p.)
atiteko Prūsijai.

1795 m. lapkričio 25 d. paskelbta, kad panaikinta Lenkijos ir Lietuvos valstybės karaliaus institucija. Buvo panaikinti ir visi anksčiau buvę ATR titulai bei valstybės pilietybė. Stanislovas Augustas Poniatovskis buvo priverstas atsisakyti sosto.

1796 m. Lietuvoje įsigalėjo civilinė administracija, Rusijos pavyzdžiu kraštas buvo padalytas į gubernijas (Vilniaus ir Slonimo), kurios vėliau sujungtos į vieną Lietuvos guberniją.

1797 m. sausio 15 d. Sankt Peterburge buvo pasirašytas Rusijos, Prūsijos ir Austrijos aktas, kuriuo galutinai teisiškai panaikinta Lenkijos ir Lietuvos valstybė.

1801 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos gubernija padalyta į Lietuvos Vilniaus ir Lietuvos Gardino gubernijas, kurias kontroliavo Vilniuje rezidavęs Lietuvos generalgubernatorius.

1803 m. balandžio 16 d. Vilniaus (buvusi Lietuvos) vyriausioji mokykla Rusijos caro Aleksandro I įsaku pertvarkyta į Vilniaus imperatoriškąjį universitetą. Vietoje Edukacinės komisijos švietimo reikalams tvarkyti įkurta Vilniaus švietimo apygarda.

1807 m. remdamasis Rusijos ir Prancūzijos sutartimi, pasirašyta 1807 m. liepos 7 d. Tilžėje, Napoleonas Bonapartas sudarė Varšuvos kunigaikštystę, į kurią įėjo ir Lietuvos dalis, vadinama Užnemune. Ten, įvedus Napoleono kodeksą, valstiečiai gavo asmens laisvę, tačiau savo valdomos žemės savininkais netapo. Kunigaikštystė gyvavo iki 1815 metų.

1811 m. Mykolas Kleopas Oginskis Rusijos carui Aleksandriui I įteikė savo parengtą LDK įkūrimo projektą. Pagal šį projektą Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, sudaryta iš 8 Rusijos gubernijų, kuriose veikė Lietuvos statutas, turėjo tapti Rusijos caro valdoma autonominė valstybė.

1812 m. birželio 24 d. Napoleonas pradėjo karą prieš Rusiją. Jo kariuomenė forso Nemuną ties Kaunu ir per kelias dienas užėmė Lietuvos teritoriją.

1812 m. liepos 1 d. Napoleono įsaku buvo įsteigta prancūzų kontroliuojama Lie-

tuvos laikinosios vyriausybės komisija, atlikusi Lietuvos administravimo funkcijas. Komisijos pirmininkas buvo anksčiau LDK rūmų (dvaro) maršalo pareigas ėjęs Stanislovas Soltnas. Komisijai pavaldžios buvo Vilniaus, Gardino, Minsko gubernijos, vadintos departamentais, ir Balstogės (Białystok) sritis. Komisija veikė iki 1812 m. gruodžio, kol baigiama sumušti Napoleono armija pasitraukė iš Lietuvos.

1812 m. liepos 14 d. Vilniaus katedroje buvo paskelbtas aktas, kuriame deklaruotas LDK gyventojų pasiryžimas išlaikyti Lietuvos, kaip politinio subjekto, statusą, kurį Lietuva turėjo Lenkijos ir Lietuvos bendros valstybės (Abiejų Tautų Respublikos) gyvavimo periodu.

1812 m. Lietuvoje savo veiklą atnaujino masonų ložės. Pirmosios masonų struktūros Lietuvoje (Vilniuje) buvo įkurtos 1776 metais. Pirmoji ložė Vilniuje pradėjo veikti 1778 metais.

1813 m. sausio 6 d. Rusijos caras Aleksandras I Vilniuje pasirašė manifestą dėl karo su Napoleonu pabaigos. Rusų armija tada jau buvo užėmusi visą iki Napoleono įsiveržimo valdytą Lietuvos teritoriją.

1815 m. Vienos kongreso sprendimu buvo sukurta Lenkijos Karalystė, į kurią įėjo ir Lietuvos dalis, vadinama Užnemune. Tebegaliojo Napoleono teisynas, Grigaliaus kalendorius. Administracijos ir teismo įstaigose kalbėta tik lenkų kalba. Lenkijos Karalystė asmeniniais ryšiais buvo glaudžiai susieta su Rusijos imperija ir turėjo Rusijos caro „dovanotą“ konstituciją.

1816 m. Vilniuje pradėjo veikti slaptos studentiškos Filomatų ir Filaretų draugijos, žadinusios jaunimo patriotinę dvasią ir raginusios kovoti prieš rusų valdžią. Šios draugijos skatino slaptų masinių jaunimo, ypač moksleivių, organizacijų kūrimąsi Vilniuje, Kražiuose, Kėdainiuose, Kaune, kitose Lietuvos vietose. Per jas buvo populiarinama moralės tobulėjimo, saviauklos, švietimo bei kovos prieš rusų autokratiją idėja. Vienas iš Filomatų draugijos įkūrėjų buvo poetas Adomas Mickevičius.

1817 m. Vilniaus apskrities bajorų seimelis įteikė prašymą Rusijos carui dėl asmens laisvės suteikimo valstiečiams. Prašymas nebuvo patenkintas.

1817 m. Vilniaus inteligentija įkūrė masonišką Šubravcų draugiją, kuri savo spaudoje kritikavo atgyvenusius socialinius papročius. Be to, draugija projektavo, kaip sujungti Vilniaus švie-

Vilniaus katedra. 1847 m. Dailininkas Izidorius Lorenas Derua ir kiti. Popierius, tonuota litografija, lakšto aukštis – 39,6 cm, plotis – 50,4 cm, vaizdo aukštis – 34,2 cm, plotis – 47,4 cm. Lietuvos dailės muziejus, LDM G 3748

„Vilnius. Gegužinė prie Šv. Petro ir Povilo bažnyčios“. 1808 m. Dailininkas Juozapas Peška. Popierius, akvarelė, aukštis – 36,8 cm, plotis – 44 cm, Lietuvos dailės muziejus, T 1561

timo apygardą su Lenkijos Karalyste.

1817–1823 m. aktyviai veikė masonų ir slaptosios studentų organizacijos.

1819 m. nuo Lietuvos Vilniaus gubernijos buvo atskirtas ir prie Kuršo gubernijos prijungtas Lietuvos pajūrio ruožas – Palangos ir Šventosios apylinkės.

1822 m. Rusijos caras Aleksandras I

uždraudė masonų organizacijų veiklą. Buvo uždarytos Vilniaus studentų, Lietuvos moksleivių organizacijos, o jų nariai represuoti, ištremti.

1830–1831 m. Lenkijoje ir Lietuvoje vyko sukilimas prieš Rusijos valdžią. Sukilimą Lietuvoje ir Vakarų Baltarusijoje organizavo bei jam vadovavo Lietuvos vyriausiasis komitetas, įsikūręs Vilniuje. Vyriausiasis sukilimo vadas buvo Antanas Gelgudas.